

ULUSLARARASI İSLAM VE KADIN ÇALIŞTAYI

INTERNATIONAL WORKSHOP
ON ISLAM AND WOMAN

9 HAZİRAN / JUNE 2018

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
IGDIR UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY

ISBN: 978-605-83039-6-6

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ARALIK 2018

NASÎRUDDİN TÛSÎ'NİN AHLAK FELSEFESİNDE KADININ YERİ

MİRPENÇ AKŞİT¹

Tarihi boyunca kadın çoğu zaman eksik tanımlanmıştır. Ya sadece, ev-çocuk ve eş üçgeninde ya da ev ortamını tamamlayan bir eşya parçası olarak tanımlanmış. Başka bir açıdan ise toplum içerisinde insani yetenekleri veya anneliği, eş olma sorumluluğu görmezden gelinerek "özgürlük" adına kadının daha çok cinselliği itibariyle öne çıkarılan bir varlık olarak tanımlanmıştır. Kadının Antik dönemden günümüzde de duçar olduğu bu durum büyük oranda hala devam etmektedir.² Özellikle İlkçağda kadının toplum tarafından algılanış biçimi, kadına karşı geliştirilen tutumun da şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bundan dolayı İlkçağda kadınların ortaya koyduğu felsefi mirasın yokluğunun temel gerekçelerinden biri kadının algılanma biçiminde saklıdır diyebiliriz.

Kadınların sahip olduğu "doğurganlık" özelliği, hemen hemen tarihin her safhasında ilham kaynağı olmuş, insanlık ailesinin devam etmesinde zorunlu bir halka olmasından dolayı mukades bir konuma yerleştirilmiştir. Antik Çağda bu durumda kadının önemi, bunun ötesine geçmemiştir. Fiziki yapılarından dolayı Antikçağda kadın algısı, zayıflık-güçsüzlük fikriyle özdeşleşmiştir. Kadınların doğalarındaki farklılıklar toplumsal algılarda karakter ve iradedeki zayıflığa da kaydırılarak zamanla bu durum bir önyargıya dönüşmüştür. Bundan dolayı kadınlar "doğaları" ile tanımlanmaktan ziyade "kültüre girme yeteneksizlikleri" aynı zamanda "hem idrak

¹ İğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri

² İsmail Yakıt, Batı Düşüncesi Ve Mevlana'da Kadın, III. Uluslararası Mevlâna Kongresi, 5-6 Mayıs 2003, 135.

hem irade açısından zayıf yaradılışlı" bir varlık olarak tanımlanmıştır.³

İlkçağda kendisine biçilen rollerle yaşayan kadınlar "hem yaratılış miraslarında hem de geç dönem Yunan mitolojisinde Helen'in neden olduğu savaşlarla birlikte felaketin kaynağı olarak görülmüştür örneğin, Troya kentinin kıta Yunanistan'dan gelen Akhalar tarafından yerle bir edilmesi Helen sorumlu tutulmuştur."⁴Kadın toplumsal problemlerin kaynağı olarak algılanmıştır.

İnsanlık, tarih boyunca kız çocuklarının öldürülmesi, gömülmesi ve terkedilmesine hemen hemen her dönem şahit olmuştur. Bu problem akıl ve insaf dışı uygulama İlkçağ toplumlarında da yaşanmıştır. İlkçağda, kadın "doğurduğu çocuk kucakından alınabilmekte, güçsüz veya sağlıksız olduğu gerekçesiyle boğazlanabilmekte veya derin bir su çukuruna atılarak rahatlıkla öldürülebilmekteydi.⁵Ahlak ve siyaset filozoflarının toplumsal meselelerin görüşülüp tartışıldığı bu dönemde de bu tablo çok da değişmemiştir. Kadınların toplum içerisindeki rollerinin ve yeteneklerinin farkında olan Platon, kadınların içinde buldukları durumun değiştirilmesinden ziyade erkeklerle aynı role sahipmiş gibi erkeklerle birlikte aynı şekilde yaşamasından bir sakınca görmemiştir. Platon, kadın ruhunun erkek ruhuna oranla daha düşük bir konumda olduğunu ifade etmiştir.⁶ Platon'a göre ideal evlilik yaşı kadınlarda 20-30 yaşalar arası erkeklerde ise 30-55 yaş arasındadır. Koruyucuların evliliklerinde kadınlar erkeklerin arasında ortaktır. Kadınlar herhangi bir erkeğe ait değildir, çocuklar da aynı şekilde koruyucular arasında ortaktır. Yöneticiler toplumda çocuk doğur-

³ Richard Kieckhefer, Ortaçağda Büyü,(Çev. Zarife Biliz), Allan Yay., İstanbul 2004, 283.

⁴Hesiodos, Hesiodos Eserleri ve Kaynakları,(Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat,), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1977 201; Didem Demiralp, İlkçağ Anadolu Efsanelerinin En Güzeli Troyalı Helena", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt4, Sayı:7 2010, 201.

⁵ Bertrand Russel, Felsefe Tarihi, (Çev. Muammer Sencer), Say Yay., İstanbul 1969, 181.

⁶ Platon, *Timaios*, (Çev. Erol Güney ve Lütfi Ay), Sosyal Yay., İstanbul 2001, 42 a-d.

mayı gerektiğine kanaat ederlerse bir düğün kurulur, Tanrı'ya kurban kesilir. Sadece yöneticiler tarafından bilinen bir gizli kura çekilir ve koruyucu kadınların koruyucu erkekler ile evlenmesi sağlanır. Böylece koruyucuların özellikleri korunmuş olur. Bu süreçten sonra hamile kalanlarla eşleri doğum sürecine kadar birlikte kalırlar. Sonrasında ise doğan çocuklar tüm toplumun çocukları sayılır. Söz konusu toplumda hangi kadının hangi erkekle birleştiği ve hangi zaman diliminde olduğu bellidir. Platon'a göre böylece babalık durumunun ve neslin karışmaması teminat altında olur.⁷Şölen isimli diyalogunda kadınların fiziksel güç olarak erkeklerden daha güçsüz olduğunu ve kadının akıl gücü bakımından da erkeklerden daha düşük bir konumda olduğunu belirtmiştir. Platon'a göre kadınların sahip oldukları güçsüzlük, baş edilmesi gereken problem olarak görmüştür.⁸

Aristoteles'e göre kadın akıl düşük olduğunu ifade ederek *"kadının, akıl bakımından erkekten eksiktir ve onun muhakeme yetisi yetersiz ve istikrarsızdır. Çünkü kadınlar duygusaldırlar ve mükemmel değildirlir."* Aristoteles felsefesinin temel düalist yapısının yani aktif/pasif ve madde/form gibi düşünme biçimlerinin, erkek ve dişi varlık anlayışına uygulandığını söyleyebiliriz.⁹*"Aristoteles'e göre dişil olan maddî ve eril olan formel bir ilke olması nedeniyle, madde yani dişil olan erkeğe göre daha aşağı bir konumdadır. Bu durumda kadın yeteneksizliği ile ortaya çıkmaktadır."*¹⁰Aristoteles kadınların akıllarının eksiliği muhakeme yetersizliğinden inandığı için tıpkı devlet yönetimi gibi erkekler tarafından yönetilmesini meşru görmüştür. Erkeğin her zaman kadından daha üstün olduğunu ifade etmiştir.¹¹İlkçağ da kadına yönelik olan profan olumsuz bakış açısı Orta çağ dini karakterli bir görünüm ile varlığını devam ettirmiştir. Tatta tahrif edilen dinlerdeki kadına yönelik söylemler kutsal bir meşru-

⁷ Platon, Devlet, (Çev. Erhan Bayram), Metropol Yayınları, İstanbul, 2008, 70. 166.441cd

⁸ Platon, Şölen, (Çev. Cenap Karakaya), Sosyal Yay., İstanbul 2000, 182 a vd.

⁹ Aristoteles, *History of Animals*, 716b11, Blackburgs VA:Virginia, Tech, 2001.

¹⁰ Aristoteles, *History of Animals*, 728a18.

¹¹ Aristoteles, *Politika*, (Çev. İsmail Tunalı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017, 26.

iyet de kazanınca kadın algısı daha da aşağılara çekilmiştir.

Örneğin Yahudilik te sabah ibadetlerinde “*Rabbim, beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun*” şeklindeki dua Yahudilerin kadına bakışını özetlemektedir.¹²

Hristiyanlıkta ise kadın, yasak meyveyi Hz. Âdem ‘e yedirerek insanın cennetten atılmasına ve bunun sonucu olarak insanoğlunun günahkâr olmasının nedeni görülmüştür. Bu paradigmaya göre kadın sadece ilk işlenen günahla sadece şehveti değil günahı da dünyaya sokan, erkeği mahveden, baştan çıkarıcı bir varlık olarak kabul edilmiştir.¹³

Orta çağ’ın ünlü düşünürü Aziz Augustin’in (öl. 430) kötülüğün, kıskançlığın kararsız ve tutarsız, bütün tartışmaların, kavgaların ve haksızlıkların kaynağının kadın olduğunu ifade ederek kar-koca arasındaki cinsel ilişkiyi bile günah olarak görmüştür. Katolik kilisenin nikâh töreninde okunan dua da “*Günahla düşmüşüm annemin karnına günah işlemiş annem bana gebe kalırken*” şeklindeki ifade bu anlayışın ürünüdür.¹⁴Orta çağ da kadına yönelik olumsuz imaj daha trajedi boyutlara ulaşmıştır. Macôn Konsili’nde (585)kadının ruhunun varlığı tartışılmış, XII. Yüzyıldan itibaren Batıda cadı ve büyücü avı başlamış, kadınların cinlerle münasebeti olduğu gerekçesiyle pek çok kadın yakılmıştır. Orta çağ boyunca kadına yönelik olumsuz algının kaynağı hem İlkçağdaki algı hem de yanlış din algısıdır.¹⁵Modern çağa geçişte Yahudilik ile Hristiyanlık asli itibarıyla semavi olan büyük dinlerin bozulmasından sonra oluşturdukları olumsuz kadın imajı tepkiye sebep olmuştur. Özellikle Kilise Babalarının kadına dair marjinal görüşleri, fıtrata ters tutum ve davranışları, cinsel alandaki yaratılış gerçeğine aykırılığı (fıtrat dışı) kısıtlamaları ve bundan doğan kültürel yapı, kadını bir başka uca savurarak feminizmi ortaya çıkararak, modernliğin kadın üzerinden okunmasında etkili olmuştur. Bu tür tutumlara

¹² Ömer Faruk, Harman, “*Kadın*” DİA, XXIV, İstanbul 2001, 84.

¹³ Harman, *Kadın* 85.

¹⁴ Harman, *Kadın* 85-86.

¹⁵ Harman, *Kadın* 86.

karşı gelişen tepkisel tavır “modern kadın” figürünün doğmasına zemin hazırlamıştır.¹⁶Modern çağ da her ne kadar feminist kadın hareketleri ortaya çıkmış olsa da zihniyet olarak kadına dair olumsuz bakış İlkçağ ve Orta çağdan pek farksız değildir. Modern kadın yine de bu olumsuz imajdan kurtulamamıştır.

Batılı ünlü düşünürlerinden Malebranche (öl.1715)"Hakikatin Araştırılması " isimli eserinde *"Zeve ait her şey, kadınlara kalmış bir iştir. Ancak, genel olarak araştırıp bulunması biraz güç hakikatleri kavramak, kadınların elinden gelmez. Soyut olan her şey onlar için anlaşılmaz bir şeydir."* Kadınları soyut problemleri anlayamadıklarını vurgulayarak onların akıllarının düşük olduğunu ifade etmiştir.¹⁷ Bu söylem İlkçağdan ortaya çıkan problemin devamıdır. Alman filozofu Schopenhauer (öl.1860) kötümser (karamsar) felsefesinde kadınlarda nasibini almıştır;

*"Zira bizim bu uygar dünyamız, şövalyelerle, askerlerle, eğitimli insanlarla, avukatlarla, rahiplerle, filozoflarla ve daha bilmediğim başkalarıyla karşılaştığımız büyük bir maskeli balodan başka nedir ki? Kadınlar nispeten daha küçük, daha önemsiz secimler yaparlar. Kural olarak kadınca temkinlilik, çekingenlik, tevazu, munislik ve itaatkârlık maskelerinden yararlanırlar. Ardından deyiş yerindeyse, domino taşları gibi kendilerine herhangi özel bir karakter izafe edilmeyen genel maskeler gelir. Bunlara her yerde rastlanabilir; insanların iddia ettikleri doğruluk, dürüstlük, incelik, yüreklilik, duygu paylaşmada içtenlik, yüze gülen dostluk bu türe dâhildir. Bütün bu maskeler, kural olarak bir imalat, ticaret, ya da spekülasyon için bir kılıftan başka bir şey değildir."*¹⁸Schopenhauer, kadınların diğer erkekler gibi maske taktığını fakat kadın taktığı maske-den yola çıkarak kadının aklını ve kişiliğini aşağılamıştır. Bu bakış açısı modern paradigmanın kadına bakışının başka bir göstergesidir.

¹⁶ Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, Mehir Vakfı Yayınları, Konya 2016, 30.

¹⁷ İsmail Yakıt, *"Batı Düşüncesi Ve Mevlana'da Kadın"*, III. Uluslararası Mevlana Kongresi, Mayıs 2003, 136. ss-134-148.

¹⁸ Arthur Schopenhauer, *Hayatın Anlamı*, (Çev. Ahmet Aydoğan), Say Yay İstanbul 2010, 94.

Kadının özgürlüğünü dile getiren Emile Zola (öl.1902) da benzer görüşü ifade etmiştir: "*Kadın özgürlüğüne kavuşturmak harika bir şeydir. Ama her şeyden evvel özgürlüğün nasıl kullanılmasını ona öğretmek gerekecektir.*"

Batıda, kadın-erkek ilişkilerini ele alan pek çok yazar da kadına pek olumlu bakmaz. Charles Baudelaire (öl.1867): "*Kadın ruhla bedeni ayırmayı bilmez*"¹⁹ kadının karşısındakini bir bütün içinde gördüğünü fakat akıl eksikliğinde dolayı soyut ile ilgili olan olguları anlayamadıklarını belirtirler.

Hegel, kadının doğası itibarıyla aile ve ev merkezli bir hayat sürmesini savunur. Erkek doğası itibarıyla de devlet kurma ve yönetme yetisine sahip olduğundan dolayı yaşamını kamusal alanda sürdürmesini savunur. "*Hegel'de kadının doğasında, sürekliliği simgelerken erkek doğası evrenselliği, uzaklığı, özgürlüğü ve bencilliği simgelemektedir. Hegel'in "geist"ı, tarihin ruhu olarak, erkek doğasının insanlaşması, daha sonra da toplumsallaşması ve devletleşmesi sonucunu getirir. Tarih, akıl, özgürlük ruhu çerçevesinde, kendi nihai hedefine güçlü, rasyonel, ulusal devletle ulaşır.*" Bu amacı ise yalnız erkek gerçekleştirir.²⁰ Bu "var-edilmede" kadına atfedilen ve neredeyse bütün Batı düşünce tarihinde olumsuzlaşan niteliklerin başında ise, duygusallık, akıl-dışılık, tikellik, kendi kendine yetersizlik ve güvenilmezlik gelir. Bu tarihsel süreç içerisinde ontolojinin/metafiziğin başlattığını etik ve politika tamamlar. Kendi-kendine yetmeyen ve de kendi varlığının amacı olmayan kadın tüm alanlarda ilinekselleştirilir. Bu paradigma batıda feminist hareketlerin doğuşuna kaynaklık etmiştir.²¹

Yahudilik ve Hristiyanlığın ezdiği kadın, modernliğin öğüten gücü karşısında bir başka kayboluşu yaşamıştır. Aralarındaki dik-

¹⁹ Charles Baudelaire, *Mon Coeur misânu*, (Citations Françaises) içinde, Librairie Larousse, Paris, 1977, 54.

²⁰ Affet Ilgaz, "*Felsefi Bir Problem Olarak Kadının Varlık Yapısı Üzerine Bir Çalışma*", Türkiye'nin Çağdaşlaşma Problemi Ve İslam Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/277, Tebliğler, Ankara 2000,86, ss.88-94.

²¹ H. Nur Beyaz Erkızan, *Felsefe ve Feminizm*, Özne Felsefe ve Bilim Yazıları, Konya 2013, 7.

kat çeken temel fark ise önceki konumuna isyan eden kadının modern görüntüsünü benimsemiş olmasıdır.²²Batı paradigmasının önemli düşünürleri kadın ile ilgili düşünce ve tavırları dikkate alındığında; batı dünyasında kadın, erkekten farklı ve akıllı olarak düşük bir konuma yerleştirilerek ona negatif sıfatları veya eksiklikleri açısından bakılmıştır. Kadının kendine has fıtratıyla gören ve o şekilde değerlendiren çok az düşünür görünmektedir. İslam düşüncesine baktığımızda kendinden önceki bütün bakış açılarından daha tutarlı bir şekilde kadın meselesini ele almıştır. Kadına hak ettiği değeri vermiştir. Çünkü kadın ve erkekler birbirlerinin velileri şeklinde görmüştür. İslam dünyasında kadına dair tarihsel süreçte yaşanan beli başlı problem İslam dininin temel ilkelerinden ziyade bireylerin ona yüklediği anlam veya inanların kendi arzularına yöre yorumlamalarının sonucudur. İslam felsefi düşüncesinde kadın mevzusuna bakacak olursak

İbn Rüşd (öl.1198) insan yetkinlikleri (kemâlât) nazari erdemler, sanatlar, ahlaki erdemler ve iradi fiiller olmak üzere dörde ayırmıştır. İnsanoğlunun nihai hedefi, nazari erdemleri elde etmektir. Diğer erdemler ise nazari erdemlerin gerçekleştirilmesi için birer vasıta. Erdemler kadın-erkek bütünlüğünde ortaya çıkmaktadır. Çünkü ahlak ilminin konusu, erdemlerin mahiyetinin insanlar tarafından bilinmesi değil, erdemlerin kadın ve erkekler tarafından bizzat hayata geçirilmesidir. Bütün bireylerin erdemli olması için nefsin diğer bölümlerinin nazari hikmetin egemenliği altına girmesi gerekir. Erdem ve eylem birlikteliğini dikkate alan İslam felsefecileri kadın meselesine bu birliktelik bağlamından ele almışlardır. Örneğin İbn Rüşd kadınlar ile ilgili düşüncesi İslam filozoflarının düşüncelerine tercüman olmuştur diyebiliriz.²³

İbn Rüşd kadınlarla erkeklerin eşit olduklarını, ancak fıtratları göz önünde bulundurulduğunda, kabiliyet ve yeteneklerinin farklı olduğunu belirtmiştir. Yine bu farklılıkların kadınların devlette

²² Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, 30.

²³ Bekir Karlığa, *Batı'yı Aydınlatan İslam Düşünürü İbn Rüşd*, Mahya Yay., İstanbul 2014, 131-132.

görev almalarına ve felsefe yapmalarına engel teşkil etmeyeceğini belirtir; “Ben derim ki, insanlığın amacı bakımından, kadınlarla erkekler tek bir türdür. Dolayısıyla zorunlu olarak onlar da erkekler gibi işlere katılırlar. Ancak kadınlar, bazı bakımlardan erkeklerden ayrılırlar. Erkekler, kadınlardan daha ağır işlerde çalışırlar. Bazı alanlarda kadınların erkeklerden daha başarılı oldukları da inkâr edilemez. Musikinin özellikle pratik yönünden kadınların erkeklerden daha başarılı olduğu düşünülür. Bunun içindir ki nağmeler erkeler tarafından başlatılıp kadınlar tarafından icra edildiği zaman mükemmel olur.”²⁴İbn Rüşd kadın ve erkeğin eşit olduğunu fakat temel fıtratları göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiştir.

Nasiruddin Tûsî'nin Felsefesinde Aile Ahlâkının Temel İlkeleri

Nasiruddin Tûsî (öl.1274)'nin Ahlâk-ı Nasirî'de ahlâkı felsefesi açısından ailenin kurulması bu ailenin gelişmesi, korunması için hikmet, iffet, yiğitlik ve adalet erdemlerinin önemine değinerek ahlak felsefesini bu erdemler bağlamında izah etmiştir. Tûsî de bu erdemler bütün insanların sahip olması gereken erdemler olarak ifade etmiştir. Biz de bu çalışmamızda lokal anlamda kadına yönelik bir çalışma olduğundan dolayı Tûsî' de erdem ve ahlak ilişkisini kadın özelinde ele almaya çalıştık.

1-Hikmet Erdemi

İnsan nefsinin üç kuvvesinden ilki melekî nefis yani düşünme kuvvesi (kuvvet-i nâtıka)dir. Bu nefis dengede olduğu zaman ve arzusu yakîni bilgileri elde etmeye doğru olunca bu nefste ilim erdemi meydana gelir ve buna bağlı olarak da hikmet erdemi oluşur.²⁵Tûsî'ye göre tefekkür eden nefsin dengeli faaliyetinden doğan hikmet erdemi varlık alanına yönelik her şeyin bilgisini ihtiva ve ifade eder. Var olanlar varlığı insan bireylerinin iradî fiillerine

²⁴ İbn Rüşd, *ed-Daruri fi's-Siyase*, (Muhtasarı Kitabü's-Süyase li -Eflatun), (Çev. Ahmed Şahlan), Beyrut, 1998, 124.

²⁵ Yılmaz, E. *Aristoteles İbn Miskeveyh ve Nasirüddin Tûsî'ye Meta Etik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 20017,183.

bağlı olmayanlar ve bağlı olanlar şeklinde iki kısma ayrılmasından hareketle filozofumuz hikmeti de nazarî (teorik) ve amelî (pratik) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buradan hareketle hikmet erdeme bir tanım vermek gerekirse hikmet erdemi kişinin hem teorik hem de pratik alanda bilgilere sahip olmasıdır.²⁶Burada kadının rolüne değinecek olursak; kadın hikmet erdemiyle, akılla yoğrulurak fazilete ulaşabilir. Kötülüğe karşı tahammül, hikmetin bilgisine sahip olmakla gerçekleşir. Problemlerin mahiyetini bilen kadın karşılaşmış olduğu zorluklara karşı daha dirayetli ve daha sağduyulu olur. Onun sebep ve sonuçlar hakkında kapsayıcı bir bilgiye sahip olması, kadının fiillerinde daha hikmetli davranmasına neden olur.

2- İffet Erdemi

İffet erdemi dış dünyada, iyinin ve hedeflenen arzuların kullanılmasında aşırıya, ifrata kaçmamayı, ölçülü olmayı hedefler. İnsan doğasında bulunan akıl, şehvet ve öfke kuvvetlerinden, şehvet kuvvetinin itidali, yani en ölçülü görünümü olan iffetin, eksikliği, ifratı (şirreh, bayağı haslara düşkünlük) aşırılığı, tefriti ise humûr'dur (haz duyarsızlığı).İnsanın taşıdığı behimî nefis, diğer bir ifadeyle şehvî güç, bilgisizliğe, ihtiraslara, boyun eğmesiyle ifrat ve tefrite kaçır. İnsan, eksiklik ve aşırılıklarını "akıllı nefsin" bilgi seçiciliğine ve ayrıcalığına göre düzenlerse, iffet erdemi ile tanışır.²⁷İffet kadında güzellikle birleşerek zarafete dönüşmektedir. Çünkü güzellik iffetten bağımsız olursa kadının güzellğine aldanarak şehvetinin esiri olabilir.

3- Yiğitlik Erdemi

Hikmet, iffet gibi erdemlerle birlikte, yiğitlik, tüm dengelerin ve belirgin niteliklerin hakkı bilip tanınmanın ve O'nu ikame ve idame ettirmenin ölçüsü ve kuvveti olarak görülmüştür. İnsanoğlu mahiyetini bilmediği ve tanımadığı şeyden korkar, ondan çekinir.

²⁶ Nasiruddin Tusî, *Ahlâk-ı Nâsrî*, (Çev. Anar Gafar, Zaur Şükürov), Litera Yay., İstanbul 2007,111.

²⁷ İbn Miskeveyh, *Tehzibü'l Ahlâk ve Tathirü'l Arak*, Beyrut 1398, 38-39.

Yiğitlik erdemi bu korku duygularının yendiği yerine aklın oturtulup, duyguların dengelendiği bir erdemdir.²⁸Yiğitlik erdemi kadında vicdan ile karışarak merhamete dönüşmektedir.

4-Adalet Erdemi

Adalet, genel olarak herkese hak ettiğini vermede sabit ve daimî bir irade olarak söylenebilir. Aynı zamanda adalet, adil olanı yapmaya gönüllü olma alışkanlığı, eylemde ve niyette adil olmaktır. Adaletin temel amacı mutluluğa ulaşma çabası ile yakından ilgilidir. Kavramsal olarak; adalet, adâla'nın kökü olarak "adl" veya "idl" gösterilir. Adl kökü 'deveye yükletilen iki yük arasında denge eşitlik durumu'²⁹ eşyada ölçüde ve tartıda denklik; insanın birbirine denk düşmesi, aynı olmayan iki şeyi desteklemek suretiyle denk getirmek gibi anlamlara gelmektedir.³⁰Akıl yetisi ile şehvet ve gazabın disipline edilmesi ile meydana gelen adâlet erdeminden, insanın, bilgiden davranışa, nazarî olandan amelî olana, kuvveden fiile geçişinde, uyum, denge ve sıhhat çerçevesi içinde olması şeklinde anlaşılmuştur. Adalet erdemi kadında sadakatle bütünleşerek metanet oluşur.

İslam düşüncesine göre bu erdemler, erdemli erkek ve kadın profiline belirleyici vasfı değerlendirebiliriz. Bu erdemler, kadını olgun bir insan çizgisine çeker. Problemleri çok yönlü perspektifle değerlendirme imkânını sağlarlar. Bu erdemler, kadının karşılaşabileceği problemleri, hikmetli, iffetli cesur ve adaletli bir şekilde değerlendirme ve göğüsleme ortamını sağlamaktadırlar. Tûsî de erdemlerin pratik kaşığı olan alanlardan biri olarak aileyi göstermiştir.

Tûsî'de neslin devamını sağlamak ve yaşamın gereklerini yerine getirebilmek için aile vazgeçilmez bir kurumdur. Aileyi oluş-

---

²⁸ Aristotle, *Ethics*, Book III, 6-12 B: ve IV.

²⁹ Zelyut Somaz Hüner, "Adalet", Felsefe Ansiklopedisi I,(Ed. Ahmet Cevizci), Etik Yay. İstanbul 2003, 29.

³⁰ Mustafa Çağrı, "Adalet", Diyanet Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988. Cilt 1, 341.

turan unsurların başından kadın gelmektedir. Tûsî de eş (kadın) edinmenin amacı mülkü korumak, neslinin sürekliliğini sağlamaktır. Bir aile ortamında bir kadının sahip olması gereken öncelikli vasıf akıl, yufka yüreklilik, mütevazı, tutumluluk, doğurganlıktır, nazik, iffetli, sevecen olması uzun dilli olmaması itaatkâr ve dindar olmalı gibi birçok özelliği belirtmiştir.³¹Saliha kadın, erkeğin malda ortağı, evin yönetimi idaresinde pay sahibi, yokluğunda onun vekilidir. Yine Tûsî'ye göre kadınların en iyisi, eşinin onun rızasını yeğleme, ağırbaşlılık ve kendi aile nazarında saygınlık donanmış olan; evi düzenlemeye ve harcamada ölçü gözetmeye vakıf ve kadir olan; hoş geçinmek, iyi davranmak ve iyi huylulukla karşılıklı ünsiyete, kocasının kaygılarını tesellisine ve üzüntülerinin giderilmesine sebep olan kadındır.³²En iyi kadın hür olan kadın olarak belirtmiştir. Uyum sağlama, akrabayı ziyaret, hısımlara destek olma, düşmanların gönlünü alma, geçim araçları hususunda yardımcı ve arka olma birlikte iş yapma, nesil ve evlat hususunda daha çok kuşatıcı olabilir. Erkeğin eş seçiminde bir kadında illa da güzellik aramaması gerektiğini vurgulamıştır. Güzellik olsa da akıl, iffet ve hayânın mutlaka bulunması gerekir; çünkü güzellik, nesep ve zenginliği bu üç özelliği tercih etmek, din ve dünya işlerinde ıstıraba, helaka sebep olabilir. Güzellik konusunda fiziksel denklik (i'tidâl-i binyet) yetinmeli ve o hususta da orta yol inceliği gözetilmelidir. Kadına rağbet göstermeye onun malı sebep olmalıdır, zira kadınların malı, onların egemen ve hükümran olmalarına yol açar. Eşler arası bağ oluştuğundan sonra kadını yönetmede erkeğin üç kriterde ele almıştır. Birincisi heybet, ikincisi cömertlik, üçüncüsü ise zihnini meşgul etmektir.³³

Tûsî, erkeğin kadını idare etmesinde üç şart ileri sürmüştür. İlk şart; erkeğin kendisini karısının yanında ihtişamlı ve heybetli göstermesidir. Tûsî'ye göre kadın, erkeğin heybetinden çekinmezse heva ve isteklerine tabi olursa, onunla yetinmez kocasını da

³¹ Anar Gafar, *Nasîrüddin Tûsî'nin Ahlak Felsefesi*, İsam Yay. , İstanbul 2011, 249-254

³² Nasîrüddin Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, 199.

³³ Nasîrüddin Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, 200.

kendi itaati altına alır bu da düzenin bozulmasına yol açacağını belirtmiştir. İkinci şart ise; karısına cömert davranmalıdır. Erkeğin sevgi ve şefkatini karısından eksik etmemelidir. Erkeğin karısına karşı ikramı ise şu şeklide ifade etmiştir.

1- Kadını güzel bir görünüşte tutmasıdır.

2- Onu namahremden sakınmalıdır.

3-(Evlle ilgili) idari işlerin başında ona danışmalıdır.

4-Evin yararına uygun tarzda yiyeceklerin tasarrufunda ve önemli işlerde hizmetçilerin kullanımında ona tam serbestlik vermesidir.

5-Onun akrabaları ve aile üyeleriyle sıkı bağ kurmasıdır; yardımlaşma ve dayanışma inceliklerini gözetmeyi gerekli bilmelidir.

6-Kadında uyum (sâlahiyet) ve uygunluk izi görüyorsa, güzellik, mal, nesep ve ailece ondan daha üstün de olsa başka bir kadını ona tercih etmemesidir.³⁴Tûsî, iki evliliğin duyusal acıdan zor olduğunu belirterek “*Erkek evde bedendeki kalbe benzer. Nasıl ki, iki bedene bir kalp hayat vermezse; iki evin düzenini (mutluluğunu) de bir erkek sağlayamaz.*”³⁵Şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

Üçüncü şart, kadın zihninin çeşitli ev işleriyle sürekli olarak meşgul edilmesidir. Kadının sürekli evin önemli işlerini üstlenmesi, onun yararlarını göz önünde bulundurması ve geçim düzeninin gerektirdiği şeyleri yerine getirmesiyle meşgul etmesi gerekir. Tûsî’ye göre erkek veya kadın nefsi işsizliğe dayanamaz yapması gereken işlerden kaçınırsa zamanla gerekli olmayan işler dikkatini çeker. Gezinti yapma vesilesiyle dışarı çıkmak, süslenmek bu durumun devam etmesi ev işlerinin karışması ev düzenin bozulmasına neden olacaktır.³⁶Tûsî kadının sahip olması gereken erdemler noktasında genel geçer bir tutumu benimsemiş olması İslam düşüncesine geleneğinde ittifak edilen bir durumdur. Bu noktada

³⁴ Nasîrüddin Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, 201.

³⁵ Öztürk, Hüseyin, *Kınalızade Ali Çelebi’de Aile Ahlakı*, Aile Araştırma Kurumu, Ankara,1990,158.

³⁶ Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, 203

“Tûsî'nin kadına dair teleolojik yapıdaki ontolojik anlayışın da ideal kadın varlığı formu, düşüncede, bir amaç üzerine inşa edilmekte ve reel varlık alanındaki kadınla özdeşlik kurulmaya çalışılmaktadır.” Olması gereken ile olan kadın algısı, birbiriyle özdeş kabul edilmesi başka bir eleştiriye kapı aralasa da ilkçağ ve modern çağda var olan olumsuz kadın imajının aksine bir tutum sergilemiştir.³⁷

Sonuç

Genel anlamda Tûsî ahlak felsefesinde ifade ettiği kadın algısı daha çok evde kocası tarafından idare edilen kadın profilini çizmiştir. Tûsî de bir yandan geçmişe projeksiyon tutarken diğer yandan ise oradan aldığı görüntüyü ileriye dönük hale getirmeye çalışmaktadır. Onun bu projeksiyonunu, kendi dönemindeki toplumun davranışlarını yansıtmaları bakımından bir tür yaşayan gelenek/morality olarak adlandırabiliriz. Başka bir ifadeyle söylenecek olursa, kadının bireyselliği daha çok aile içinde eritilmektedir. Kadın ve erkeğin yaşayan bir varlık olarak zamansaldır, tarihsel süreklilik ifade eder. Zamansal olan bir varlık için genel geçer kaidelerin tespit edilmesi sorunludur. Eğer bunun mümkün olduğu iddia edilecek olursa, bu ölçütün nasıl belirleneceği başka bir sorunu ortaya çıkartacaktır. Tûsî'nin ifadesinin aksine kadının bu gün sosyal hayatta aktif olan toplumsal bir gerçeklikle karşı karşıyayız. Tûsî Antikite, Hıristiyan Yahudi ve Modern çağın oluşturduğu kadın algısına oranla daha insafli bir kadın profiline değinmiştir. Problemi erdemler bağlamında ele alarak evrensel ahlak ilkelerine göre bir kadın profilini çizmiştir.

Kaynakça

Aristoteles. *Politika*. çev. İsmail Tunalı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017.

Aristoteles. *History of Animals*. Blackburgs VA: Virginia, Tech, 2001.

Atunya, Hülya. “Felsefi Bir Bakış Açısıyla Kınalızade'nin Kadın Anlayışını Okumak”, Uluslararası Kınalızade Ailesi Sempozyumu Bildiriler, Is-

³⁷ Hülya Atunya, “Felsefi Bir Bakış Açısıyla Kınalızade'nin Kadın Anlayışını Okumak”, Uluslararası Kınalızade Ailesi Sempozyumu Bildiriler, Isparta 2012, 274-275,ss.270-276.

- parta: 2012.
- Baudelaire, Charles. *Mon Coeur misâNu*, (Citations Françaises) içinde, Librairie Larousse, Paris, 1977.
- Çağrıçı, Mustafa. "Adâlet" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara: TDV Yayınları,1998.
- Demiralp, Didem. *İlkçağ Anadolu Efsanelerinin En Güzeli Troyalı Helena*", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, sy.7(2010): 201-2013.
- Erkızan, H. Nur Beyaz. *Felsefe ve Feminizm*. Konya: Özne Felsefe ve Bilim Yazıları, 2013.
- Gafar, Anar. *Nasîrüddin Tûsî'nin Ahlak Felsefesi*. İstanbul: İsam Yayınları, 2011.
- Harman, Ömer Faruk. "Kadın" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara: TDV Yayınları,2001.
- Hesiodos. *Eserleri ve Kaynakları*. çev. Sabahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,1977.
- Hüner, Somaz Zelyut. "Adalet". *Felsefe Ansiklopedisi I*,(Ed. Ahmet Cevizci).İstanbul: Etik Yayınları, 2003.
- Hüseyin, Öztürk. *Kınalızade Ali Çelebi'de Aile Ahlakı*. Aile Araştırma Kurumu, Ankara,1990.
- İlgaz, Affet. "Felsefi Bir Problem Olarak Kadının Varlık Yapısı Üzerine Bir Çalışma", *Türkiye'nin Çağdaşlaşma Problemi Ve İslam Sempozyumu*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/277, Tebliğler,2000,ss.88-94.
- İbn Miskeveyh. *Tehzibü'l Ahlâk ve Tathirü'l Arak*. Beyrut: 1398.
- İbn Rüş.d, *ed-Daruri fi's-Siyase*, (Muhtasaru Kitabü's-Süyase li -Eflatun).çev. Ahmed Şahlan. Beyrut.1998.
- Karlığa, Bekir. *Batı'ya Aydınlatan İslam Düşünürü İbn Rüşd*. İstanbul: Mahya Yayınları, 2014.
- Kieckhefer, Richard. *Ortaçağda Büyü*. çev. Zarife Biliz. İstanbul: Allam Yayınları, 2004.
- Köse, Saffet. *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*.

- Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2016.
- Platon. *Devlet*. çev. Erhan Bayram. İstanbul: Metropol Yayınları, 2008.
- Platon. *Şölen*. çev. Cenap Karakaya. İstanbul: Sosyal Yayınları, 2000.
- Platon. *Timaios*. çev. Erol Güney ve Lütfi Ay. İstanbul: Sosyal Yayınları, 2001.
- Russel, Bertrand . *Felsefe Tarihi*. çev. Muammer Sencer. İstanbul: Say Yayınları, 1969.
- Schopenhauer, Arthur. *Hayatın Anlamı*. çev. Ahmet Aydoğan. İstanbul: Say Yayınları,2010.
- Tusî, Nasiruddin. *Ahlâk-ı Nâsrî*. çev. Anar Gafar, Zaur Şükürov.İstanbul: Litera Yayınları, 2007.
- Yakıt, İsmail. *Batı Düşüncesi Ve Mevlana'da Kadın"*, III. Uluslararası Mevlana Kongresi, 2003.
- Yılmaz, Enes. *Aristoteles İbn Miskeveyh ve Nasîrûddin Tûsî'ye Meta Etik*, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017.